

یکی محبوسه

منبرمات

یکی مجموعہ : نسخہ بنی تقدیم - محمد فؤاد : نہالی - یعقوب قدری : مرادیدہ - احمد رفیق : یشیل بروسہ پانتخت ایکن - احمد ہاشم : « غربا خانہ اقلقان » - فالج رفقی : یشیل - م . صہ : یشیلدہ تزیینات - محمد ضیا : اسکی بروسہ - رمید : تورک صنعتی و بروسدہ کی محصولاتی - نجم الدینہ : یشیل جامع - مصطفیٰ لطفی : بروسدہ بیلدیرمک دوکونی - م . شرف : جغرافیادہ بروسہ - بروسی طاهر : بروسی اویجہ جی فیخری - صلاح الدین رضا : بروسدہ محلی حیات - آرام غلانی : بروسہ نک فتحی و موسویلر - محمد فؤاد : بروسیہ دائرہ وثیقہ لر - محمد ضیا : بروسدہ ایک بوجکچیلیکی - مصطفیٰ زہاد : اولیا چلبیدہ بروسہ - * * * : بروسہ قابلیجہ لری - مرہندیس دلمہ : بروسہ اولری و خانلری - * * * : پیر لوندہ بروسہ - * * * : شیخ کشتری و قرہ کوز - بروسدہ کی زیارتکھلر ایچون رہبر و مختلف بروسی شاعرلردن پارچہ لر -

اشغال آلتندہ بروسیہ عائد خاطرملر

اسکی بروسدن منظرہ لر : امیر سلطان سیتی

خاص قینا - چارشنبه اقشای و پنجشنبه کیجیسی ده «خاص قینا» کیجیسی صدر .

دها قیزاوندن دعوتلی اولانلر ایکندی زمانای کلکه باشلارلر . اوغلان اوی تک دعوت ایدلر .

دیگر جهندن کوکی طرفتک قینایه کیده جک دعوتلیلری کوویمک اوند طوبیلانیرلر . دعوتلیلر تمام اولنجه محله کیجیسی اوزون بر صیریشک تیه سنده صورت مخصوصده دهمیردن باشل قسلی مشعله سی یاقارق اولدودوشر و اوکده ائنده مشعلیه بکچی ، ارق سنده قاقین و جوجقدن مرکب بویوک بر قلابانی ، هر آغزیدن بر سس جیقاقر قیزک اوینه طوغری آقار کیدر . اوغلان طرفی قیزک دوکون البه سی ایله تفرغاتی ده یو آقام کورتورلور .

اوغلان اوی، واصل اولنجه قیزاوند کلکی مان بر طرفه صافلارلر ، سوکرا قیز طرفی اوستارله [۱] برابر کوکی طرفی هارشیلامه اینر . چارشافر آلدقدن سوکرا بنه اوستار اوکده دف چالارق ، شرق سوبیلهرک دعوتلیلر یوقاریده صورت مخصوصده احتضار ایدلش اوطیه اوتورتورلور .

کلین برمدن جیقماز . اووقت قدر سیغمارلر ، قهرملر ایجیلیر ، حال خاطر صورلور ، بو آند هر بر رعادت واردر . کلین اورتیه جیقجه قدر کیسه ایچیک ایچون صورلر . حال بوک هر کس ده یاربارکتیدر کلری ویا آکاشیدن ساجیدن آلدقاری قبات چکرکدی ، فسقیت ، اوزوم ، لبلی ، کسانکی بملری لایق قطع بکدن فخالده صوصارلر . بر آراتق صوسزاق حدغاییه واصل اولور واهندن بریدن :

— آمان آرتق کلینی جیقاقر ! .. سو کتیرک ! .. « آکازملری کلیر .

نهایت کلین قینا کیجیسی ایچون صورت مخصوصده یلدرلش آل و یابنه ، هر حاله تلی بولی ، قوماشدن اتوانی کیمش ، تل ، دوواق ، تاج قاشق بر حاله کورتورلور . کلینک اوکند - اوموزلنده برابسه آسقی اولدینی حاله - اوستارلر دف چالارق و شرق سوبیلهرک ایلر لیرلر . آرق لند کلین وکلینک طرفینده ارق سنده - الرنده موملر اولدینی حاله - تازملر یوردورلر .

[۱] اوستارلر دوکولک ، بالخاصه قینا کیجیسه سنک ارکان اساسیه سندنر . شرق سوبیلهرک ، برسه لیرلر مخصوص غایت اوتانق بر طرزد فیکه ایلدق چلقق ، اوبوزنری اودره اینگ ، کلین باش یاقی ، مسافارلرک تشریفاتی ایفا اینگ ، کلاری قازیشلامق ، کیندیزی کیچیمک ، اراقلر قده بر قلوب مجلس ده زاده شلندهرجک طرزد اوبوزنلر اوشاق هب اوستارلر وظیفه سیدر . دوکونده عدولری ایکی دانه اولور .

فلأ آنجیق اوندن سوکرا ختام بولور . حتی کلین اوکون حامده بنه تالی تاجلی ، کینلی قوشاملی اولورق آقشامه قدر اوطورور و کندیسی سیر ایندیر .

قینا کویسی — برسه دوکولرنده کرک تشریفات ، کرک اکلنجه اعتبارله قینا کیجیسه سنک بویوک موقعی واردر . قینا کیجیسی ایکیدر . «آل قیناسی» دینیلن وصالی اقشای ، چارشنبه کیجیسی بایلان قینا مراسمی بلفسبه غائله افرادی و صیمی احبا آرمسندہ خصوصی برماہیتده جریان ایدر ، کلینک ائنه قینا اوکیجه یاقیلیر . اورتی آقام بایلان و «خاص قینا» نامی آلان مراسمه کوکی طاقی ده اشتراک ایلدیکندن دها راسمه ودها اکلنجه لیدر .

آل قیناسی کیجیسی کلینی ، یوزی بردو واقله اورتولور اولدینی حاله اورتیه بر یاصدیق اوزرنه اوطور ترقدن سوکرا اووخنه اوبولش بر یاقواق ویا کاند واسطیه تنکرک شکله قینا ویا - مافترینک اوخنده « بوسکوک قیناسی» دینیلن شکله قینا یاقیلیر . آکوچندمک قینانک اوزرنه ده بالآخر برکت یاراسی اولق اوزره صافلانجق بارلر صیقیشدیرلر وکلینک آلی بویوک بر بزله باغلارلر .

اوکیجه کلینک آغلامسندن برکت حاصل اولنجه اعتقاد ایلدیکندن حسرت و آیریلنه دائر بایسی شریقلر و مؤثر آقهریلر سوبیلهرک قیزی آغلتامه اوغر اشیرلر .

حتی کلینک آغلابوب آغلامادیق آکلا شیلدق اوزره آرقلنده دوواغک کنارای آچیلهرق تدقیق ایدیلیر . «آل قیناسی» کیجیسه سوبیلن تاشلیجه برتودکونک بعض قطعه لرخی یوزایه درج ایدیوم :

آتلادی کیدی آشیق
مفراده قالدی قاشیق
قیز اونلک یاراشیق
قال اوتیز [قال] قالدی [۱]
شن اوطمن [شن] اولندی [۱]
ایلی وروم سناره
قویسی کیدی دستره
الله شیرین کوستره
قال اوتیز ... الخ
شن اوطمن ... الخ
کلینک یوی طولندی
اوغلان اوینه ییقیلدی
آنانک یلی یوکولدی
قال اوتیز ... الخ
شن اوطمن ... الخ

«خاص قینا» کیجیسه کچ وقت قدر دوام ایدمچی جسته یوروی اولاجقندن دها اولجه استراحت ایدلک اوزره «آل قیناسی» کیجیسی ایرکندن یاقیلیر .

[۱] قالدی ، اولندی — قال ایدم ، اول ایدم .

۲ — ایی طاق ، بهری اورتاق «صره حالوسی» دینیلن تک حالولری ، یوز حالولری ،

۳ — ایشله باش اورتولری ، بونجوقلی ، بولی جام دلنسدلی ، برصره قریب ، برصره بابازی اولی عینیلر [چن اویا ، بدی طاشک چیچی ، بور اویا ، کل غنچه سی ، ایکده چیچی قاقوله ، خاتمه قول آندی ، شمندوز اویا ، قویوچی قسلی ، ظیفه اویا ، آتک کاکل طرائی ، مینه ، هر جاتی ، قاربوز چکرکدی ، انکنار اویا ، کلک اویا ، کوبری اویا الخ ... ناملری ویریلن اوایلرله تیزین ایدلشدر] ،

۴ — ایکدن باشل ساعت ، مهر ، توتون ویا ده کیسه لری [وقتله کبرا جهازلنده بونلر ایچیلر اولورمش] ،

۵ — کوویمک بری یزند اوایل کومسکلری ، طولری ، چه روملر ، ایشله لی اوچقورلر ، ایکی ایکسن مندبلر ،

۶ — کلینک ایچ چاشیرلی ، ۷ — ایکنه دانلق ، قاشیق طوریلی ، طراق کیسه سی ، حتی بعض محتاجه یازده ایشله لی طوتاج [یعنی مطبخده تحیر و صحن کی شیلری طوتامه مخصوص یز] ،

۸ — یاقاق چارشافری ، ایشله لی یاصدیق اورتو ووزلری ، ایشله لی صوفرا یزی ،

۹ — آینه ، چوخه و بونجوقله مزین سوپورک و بویلی فراش ، قلابیز یکی باقیردن مطبخ لوازی ، سینی «تک تپسی» ، ماقال ، لکن ، اریک ، حمام طاشی ، بری ایشله لی طاسهای و اوامای دیکری عادی ایچت نعلین ، متعدد آلیق قاقاری و ترکلار ،

۱۰ — یوکک اوزرنه ده کوکی وکلینک دیکسلیه مش یز طولری ، تشریف ایدله مش قاج قات چاشیر واریسه هپی [طاق طاق ، اوست اوسته ، فقط بر یارچه اوچلری کوروله جک صورتده ایستیف ایدلش اولجیق] ،

۱۱ — کلینک اون بش کون طرفنده هر کون بردانه سی کیجی اون بش قات البسه [دیوارله آسیلجه] ،

۱۲ — کونده ک ، یابانق ایکی کورک [یوکک اوستدمک بونجولرک اوزرنده] .

جهاز اون بش کون آسیل طورور وکلینده اون بش کون کینیر ، قوشانیر ، تل ، تاج و مجوهرات طاقار . چونکه کلینه باقی استانبولده یالکن یوزیازی ویاچه کولری دوام ایشدیک حاله برسه ده اون بش کون سورده ویا یانچی سیریلر بواون بش کون طرفنده کلیرلر ، اوطو - رورلر ، قهر ایچملر وکلینه باقارلر . کلینک تلی آنجیق اون بش کون سوکرا قایلیجه ده یایله جتی رسمی کلین حامنده چوزولور و دوکون

كلين هر گهي ، سته كوره آل اوپهرك تننا ايدهرهك سلاملاو دقدن سوكر قان والدهك آني اوپر . قان والده مان قاتار . كوشه به ، يوكله بر يره كندى آيله وياستدقلره ياديني موقعه دوواغي كهرق كلين اوطورتور . شوق وسرورك يك زياده لشديكي بوآزاده اوستارك سويلديكي شريفدن بعض يارچهل :

سن كينسك آل يارشير
آل اوستنه مور يارشير
سكا كينسك يارشير
سودرم يار سودرم يار
قير آتلى ، قير آتلى
آندنه مويلر يارلى
اولدى كوي قاتارلى
سودرم يار سودرم يار

كلين اوطورويجه تيرك ايدياريدمه اوستار صنداليدنه اوتوروزلر واپون باشلار .

قناكجه سنده بوون كيتورك اوستايه تحشيش اوروب مطلقا اونماش ، هيچ اولازسه شوبله اورنده اونباركي بر يارچه دولاشيورسي ضروردير .

بروسه نك ملى اوپونه « سكه » ناي ويريلىر . تيارورله مملكته كيرن « قافو » طرزىكه مهم بر موقى وارد . ايي سكه هواسنك برنجي قطملىرى بويايه يازيورم :

مصطفا غاشرك [قان] غاردر غاره ١١
درنده بشارك [مان] سيزدر سيزا
بريل مكاو [آند] بوزدر بوزا
هه بالاندنه سسي كخير مان
دوشانلر آندندن قان واره يوم آه ا جانم

آسياه چيقدى [ده] هم
كل م نايي كام مان
سودرم يوقدر كسام
كل م نايي كام مان

اوپون ولا كوكي طرفندن اوطوردني اولطهده باشلار . اوراده اوينايجقل پيشته بو سقرده فيز طرفنك اوتوردني برده دوام ايدز . ساعت آلاتوره آتلى بدى زاده لند بكي كبروكو طافى كوتورور .

كوكي طافى كيدركن لطيفه اولئ اوزره فيرك اوندن برش آتيمدكي ويا آتيريركي يايى ، فيرك اوند كيرلر كده بوكان اولغه چاليشسي قهقهله و لطيفلى مكالهلى وسيله اولئ اعتباريله عادير .

برده بروسه ده . استانبوله اولديني كي - تاج يوقدر . كلينك باشته كيدرني تاج احادن طويلاان مجوهرائى برمقوايه ربط ايتك صوزيله وجوده كيتيرلنده ايدى .

صديق زاده صومع الدين رضا

[١] بلى شيوهس ايله يازدم . [قارى و قويلي] فعل خاك ومشارعوا ايله استقبال سيقولملى (د) و (ك) هاءى خلد ائلى : غاش : قنن ، واره مايم = واره مايرم ، كنىم ، كل چم = كلاچم كجا

بروسه نك قنچى وموسويلر

١٤٩٢ ده ، يازيدخان ناي زمانده ، اسيا . نيادن توركيابه هجرت ائش اولان موسويلر ، مدنيتك اك مهم بر عالمي اولان مطمعيلى بي مملكتلرته ادخال وعين پادشاه زمانده وهجر - تليزنيك ايلك سنده ايلك كنانى طبع ايتلرذر . اون بر سنه سوكره استانبوله ايكيتي بر مطمعه كناد ايدلر سنه ويايكيتي مطمعه نك كناددن بش سنه سوكره ده شلايكده ايلك مطمعه آييلمشر ومختلف عرايجه ائرلر باصلمشدر .

اكنيايدى اولان عبرائى ميرزرك آمارى ماينده توركي تارخچه ، فوانينه ، اجنايته ، اقتصاديانه دائر مفيد معلومات بولوركه تورك تارخچى ايجون قيتلى وشقير تكيلى ايدر . بروسه دائر زيرده ذكر ايدمكز يارچهرلى . اسلوب عقيدتىرى محافظه ايدهرهك بوكي ائازدن فلا ترجمه ايدوزر :

« سلطنتك (سلطان غناك) اواخيرينه طوغرى ، اوغلى ولي عهد اورخان بيوك شيراولان بروسه به قارشى حرب ايجش وشهر مذكور ، قوتلى قلمه واستكاملرته زحما ، اوزون مدت دابامايهرق ٥٠٨ سنده سنك آت (١) آيتك نهايته طوغرى توكررك اله دوشمشدر . (رمضان ٧٢٦) .

بومظفرت عظيمه اوزرينه ، غنائيلر ايلك دشمه اولورق يهوديلر ايله تلمه كلشدر . شرلك متحنندن سوكره ، بروسه دى رويلر شهرده قانق ايتمه مشلر ايسده ، يهوديلر بالعمس اوراده قالدقن بشقه قومشو شهرلك هم مذهبلى دعوت ولب و بروسه ده « يهودى مجلسى » ناميله بر محله اكيلى ايتلشدر .

بروسه يهوديلر نه وريبن فرمان موجبنه ، يهودى مجلسى ايجنده برمبد انشا ايتلشدر ، بومعبداللجه بيوك اولوب معمارى نقطه نظرندن محددلرك جايلرته بكرز .

يهوديلر ، بلا قيديات هر طرفه اجراى تجارت ايدم بيلير ، شيردره . كويلرده اراضى ، نو وسايرصاوتن آله بيلر ايدى . قطق حاكموته « خراج » ورمك مجبوريتنده ايدلر . فقير ٢٠ آچه ، اورته خالى ٣٠ آچه ، زنكبن ٤٠ آچه وور ايدى .

خرাজ ، جماعت باشلىرى طرفندن طويلايلر ايدى . زنكيبلا كثرىا قنراقك خراجلىرى وور ايدى . خراجى تحصيل ايدلرلك سؤ استسمانه ميدان ورملاك ايجون ، هر سنه خزينة دولته خراجى ياتيارلر ، تحصيلانده وحسايلانده طوغرياق ايله حركت ايتكلىرته دائر نورات اوزرينه عين ايدلر ايدى .

[١] ٥٠٨٦ تاريخى عبرائى منقولاه كوره خلقت عالم تاريخيدو . اليوم عبرائى تقويمى ٥١٨٣ هجى سنه كونسدر = آب شهرى نموز ايله اغستوس آرمسندنه تبدل ايدز .

جاعتك احتياجاتى تامين ايتك ايجون ، بروسه يهوديلرى ، جماعت افرادينك اقتدار ماليلرينه كوره بر وركى طرح ايدلر ايدى . سرمايلرى اولمايلره ، اوج اچمه طرح ايدلر ايدى . بو وركى « باش آچه » سى تسميه اولتور ايدى .

بروسه يهوديلرى ، اولادرومدن ينى يزاراس اعيراطورلى زمانتندون . يونانجه فونوشور ايدى . فقط هرورزمان ايله عربستان ، سوريه ، فرانسه ، آلمانيا واك سوكره اسبايلادن بروسه به يهودى كلش وعوى لسان اولورق قبول ايدلش اولان اسبايلوچه يونانجه نك برى ايتلشدر »

ديكر بر عرايجه اثر ، يكيچرى اوچاغنى بروسه زير تصور ايدوزر :

« بروسه نى فتح ايتكدن سوكره ، سلطان اورخان مملكتى قوتلى تملر اوزربه اوطورمقى ديكر طورافق فتح ايتك ايجون چوق عسكر طويلاق ايتلشدر . قرداشى علا الدين والده سنك قرداشى چندملى (چندرملى) قره خليل ، فرنكارك « يائيسى » و يهوديلرك « غنيساروس » تمير ايتكلىرى يكيچرى عسكرى تشكيل ايتكى كند . يئنه توميه ايتلشدر . حرب اسيرلى رومينلرى بولان روملر ، حضور سلطانيه جلب ايدلهرهك دين محمدى قبول ايتك اجبار ايدلديلر . اوذن سوكره درويش حاجى بكنشك حضوريه كوند . دليل . درويش بولردن برى اوزرينه جيمسك انكلى فومش وبصورته قندس ايتلشدر :

« اسكك يكيچرى اوله جق ، بوزك يارلا . يه جى ، قواك قوتلى ، قلچك ككبن اوله جق ، اوفك هدنى قاچيرمايه جق ، كيتيدكده مظليه وعودتكده شان وشرفه قووشاچسك »

يهودى افسانه سنده يكيچرى اوچاغنك تشكيل بروسه زير تصور اولتور :

« سلطانك دشمنلرله حرب ايتدي برصره ده ، اختياجانته بتهك قدر عسكرى (سلطانك) قلامش ايدى . اضطراب ايجنده اولديني حالده ، متعدد دشمنلرندن فورنارلى ايجون دعا ايتكى بردويشه سولشدر . كمك (درويش) مذكور ، حازيفي باشندن چيقارمش ودعا ايتكدن سوكره درنبره ، حرب ميدانى دولونجه قدر ، جيه سنك ائتكدن ملح عسكرلر ايتك باشلامشدر . ايئنه يونك ايجوندركه بو عسكر يكيچرى ينى بى عسكر تسميه اولتلشدر . »

مراد خداوندگار ادرنه نى ضبط ايتديكى وقت توكرجه بيان يك چوق بروسه نى يهودى نى ادرنه يهوديلرى آرمسندنه توركيه نى تميم ايتك مقصديله ، ادرنه نى سوق ايتلشدر .

دارلفنون معلوملرندن

آرام غلامقى